

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

بجایم آقای ناصر پورحسین رساله واحدی خود را با عنوان: *دانش‌آموزان در نظام آموزشی مدارس* در تاریخ ۲۵/۱۱/۱۳۸۹ ارائه کردند. روشی مبتنی بر *فکرست* *مکانی* *مفرد* *پژوهی*: *اصول* *طبی*

اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا تایید کرده است و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری *تخصص* پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنمای اصلی	مسعود خفاری	استاد	<i>[Signature]</i>
۲- استاد راهنمای دوم			
۳- استاد مشاور اول	عباس منزله‌پور	دانشیار	<i>[Signature]</i>
۴- استاد مشاور دوم	هاشم کاندل	استاد	<i>[Signature]</i>
۵- استاد ناظر	حمید احمدی	استاد	<i>[Signature]</i>
۶- استاد ناظر	کامران پور	دانشیار	<i>[Signature]</i>
۷- استاد ناظر	هادی خانی	استاد	<i>[Signature]</i>
۸- استاد ناظر	ابوالفضل کدوسی	استاد	<i>[Signature]</i>
۹- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	مصطفی لونی	استاد	<i>[Signature]</i>

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب ناصر پورحسین دانشجوی رشته علوم سیاسی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۵ مقطع دکتری دانشکده علوم انسانی متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضاء:
تاریخ: ۱۳۸۹/۱۱/۲۵

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته **علوم سیاسی** است که در سال

۱۳۸۹ در دانشکده **علوم انسانی** دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای **دکتر مسعود غفاری**

، مشاوره جناب آقای **دکتر عباس منوچهری** و جناب آقای **دکتر حاتم قادری** از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مزاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب **ناصر پور حسن** دانشجوی رشته **علوم سیاسی** مقطع **دکتری** تعهد فوق و ضمانت

اجرائی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: **ناصر پور حسن**

تاریخ و امضا: ۱۳۸۹/۱۱/۲۵

دانشکده : علوم انسانی

رساله برای دریافت درجه دکتری تخصصی (Ph.D)

رشته علوم سیاسی گرایش مسائل ایران

چیستی تغییرات سیاسی از نگاه مارکسیست های روسی به روایت مارکسیست های

ایرانی ، نمونه پژوهی: احسان طبری

نام دانشجو:

ناصر پورحسن

استاد راهنما:

دکتر مسعود غفاری

استاد مشاور(اول):

دکتر عباس منوچهری

استاد مشاور(دوم):

دکتر حاتم قادری

بهمن ماه ۱۳۸۹

تقديم به

نفيس و نيايش

تقدیر و تشکر

نگارش رساله ، فعالیت‌های جمعی است که اعضای یک تیم علمی، حداقل طی دو سال ، آنرا به انجام می‌رسانند. دانشجوی به عنوان یکی از اعضای این تیم ، تلاش می‌کند که با اندوخته‌های علمی پیشین و مشاوره و راهنمایی اساتید راهنما ، مشاور و داوران ، یک تمرین جدی برای ورود به دوره جدیدی از زندگی علمی خود را آغاز کند. بنابراین ، رساله در عین حال که پایان یک دوره است ، ورود تدریجی به دوره دیگری نیز می‌باشد . به خود می‌بالم که در محضر اساتید بزرگواری ، آموزش دیده و رساله را گذرانده ام که در انجام این مهم ، نهایت محبت خود را به اینجانب عطا کرده‌اند. جناب آقای دکتر مسعود غفاری نه تنها استاد راهنمای رساله اینجانب بوده ، بلکه راهنمایی‌های ایشان ، افق جدیدی در تعامل با دنیای فراتر از زندگی علمی را برایم گشود.

جناب آقای دکتر حاتم قادری و جناب آقای دکتر عباس منوچهری علاوه بر امر مشاوره رساله ، در مدت تحصیل در دوره دکتری نیز بسیار به من آموختند. آقایان دکتر حمید احمدی استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران ، دکتر کاووس سید امامی استاد محترم دانشگاه امام صادق(ع) ، دکتر هادی خانیکی استاد محترم دانشگاه علامه طباطبایی، و دکتر ابوالفضل شکوری با داوری و ارزیابی موشکافانه و سودمند خویش، مرا در تکمیل این رساله کمک کردند. از تمامی اساتید مذکور و نیز همه آموزگاران که از آغاز دوره تحصیل بطور غیرمستقیم مرا آموزش دادند تا از عهده انجام این رساله برآیم ، بی نهایت سپاسگزارم.

چکیده:

در تاریخ سیاسی معاصر ایران، مجموعه ای از تغییرات سیاسی رخ داده که فهم آنها در صورتی امکان پذیر است که بتوان میان آنها، ارتباط معناداری برقرار کرد. این موضوع برای دانشجویان رشته علوم سیاسی بویژه گرایش مسائل ایران دارای اهمیت فراوانی است. مارکسیسم یکی از جریان های عمده فکری- سیاسی در تاریخ معاصر ایران است و به رغم آنکه هرگز قدرت سیاسی را تصاحب نکرد اما در زمینه تحلیل تغییر سیاسی در ایران تأثیرات بسیار زیادی بر جای گذاشته است. یکی از روشهای ضروری در فهم جریان مارکسیستی در ایران، شناخت دقیق و جامع شخصیت های عمده و تأثیرگذار آن است. با توجه به اینکه عمل سیاسی، مبتنی بر تئوری است، بنابراین شناخت تئورسین های مختلف مارکسیسم در ایران در اولویت قرار دارد. در میان مارکسیست های ایرانی که در حوزه تبیین تغییر سیاسی در ایران، تاملات جدی انجام داده اند، احسان طبری جایگاه ویژه ای دارد. اگر حزب توده، نماینده اصلی مارکسیسم روسی در ایران است، طبری مهمترین نظریه پرداز آن محسوب می شود. به گواه متون مارکسیستی موجود در ایران، وی نسبت به سایر مارکسیست های ایرانی بیشترین آثار درباره چیستی تغییر سیاسی و شناخت تاریخ ایران از منظر مارکسیستی را از خود به جای گذاشته است. این رساله با رویکرد علمی مبتنی بر منطق « برنامه پژوهشی » ، با تجزیه و تحلیل آنچه از طبری به عنوان میراث مکتوب باقی مانده، به مثابه یک متن، و از معبر سوال « مارکسیست های ایرانی از جمله احسان طبری تغییر سیاسی در ایران را چگونه تبیین می کردند؟» این فرضیه را پردازش و در نهایت نیز اثبات می کند: « مارکسیست های ایرانی در چارچوب برنامه پژوهشی مارکسیسم روسی به تبیین تغییر سیاسی در ایران پرداختند. آنها برای سازگاری این برنامه با فاکت های

تاریخی- اجتماعی، تعدیل‌هایی انجام دادند که در نهایت به خروج از هسته سخت این برنامه

منجر شد. این موضوع در مورد احسان طبری به وقوع پیوست. «

کلید واژه ها: مارکسیسم روسی ، تغییرات سیاسی ، صورت بندی های اقتصادی- اجتماعی

احسان طبری

فهرست

صفحه

عنوان

فصل اول ؛ مقدمه و کلیات و طرح تحقیق

۱	..... ۱- مقدمه
۲	..... ۱-۱- طرح مساله
۵	..... ۱-۲- سؤال اصلی و فرضیه
۶	..... ۱-۳- ضرورت پژوهش و اهداف
۹	..... ۱-۴- بررسی ادبیات موضوع
۱۶	..... ۱-۵- تعریف مفاهیم
۱۶	..... ۱-۵-۱- تغییر سیاسی
۱۷	..... ۱-۵-۲- مارکسیسم روسی
۲۱	..... ۱-۶- سازماندهی

فصل دوم ؛ منطق پژوهش

۲۴	..... ۲- احیای برنامه پژوهشی در علوم انسانی
۲۷	..... ۲-۱- لاکاتوش؛ نقد و اصلاح روشهای رقیب
۲۷	..... ۲-۱-۱- ابطال پذیری کارل پوپر
۳۱	..... ۲-۱-۲- انقلابهای علمی کوهن
۳۴	..... ۲-۱-۳- ضد روش فایرابند
۳۵	..... ۲-۲- برنامه پژوهشی لاکاتوش

۳۷	..... ۱-۲-۲- مولفه‌ها و اجزای برنامه پژوهشی
۳۷	..... ۱-۱-۲-۲- هسته سخت
۳۸	..... ۲-۱-۲-۲- کمربند محافظ
۳۹	..... ۳-۱-۲-۲- راهنمون‌ها
۳۹	..... ۱-۳-۱-۲-۲- راهنمون سلبی
۴۰	..... ۲-۳-۱-۲-۲- راهنمون ایجابی
۴۲	..... ۳-۲- قواعد ارزشیابی برنامه پژوهشی
۴۲	..... ۱-۳-۲- برنامه پژوهشی پیش رو
۴۳	..... ۲-۳-۲- برنامه پژوهشی رو به زوال
۴۵	..... ۴-۲- ترمیم برنامه پژوهشی لاکاتوش
۴۷	..... ۵-۲- برنامه پژوهشی و تغییر سیاسی در ایران

فصل سوم؛ برنامه پژوهشی مارکسیسم و تغییر سیاسی در شرق

۵۰	..... ۳- برنامه پژوهشی مارکسیسم
۵۲	..... ۱-۳- مؤلفه‌های برنامه پژوهشی مارکسیسم ارتدکس
۵۶	..... ۲-۳- جایگاه تغییر سیاسی در مارکسیسم ارتدکس
۵۷	..... ۱-۲-۳- منابع تحلیل مارکس و انگلس درباره شرق
۵۸	..... ۲-۲-۳- آثار مارکس و انگلس درباره شرق
۶۷	..... ۳-۳- لنین؛ برنامه پژوهشی مارکسیسم و تغییر سیاسی در شرق
۶۷	..... ۱-۳-۳- اهمیت لنین در برنامه پژوهشی مارکسیسم
۶۸	..... ۲-۳-۳- مؤلفه‌های فرضیه کمکی لنین برای تغییر سیاسی

- ۷۰ ..... ۳-۳-۲-۱- امپریالیسم؛ تحول سازکار تغییر.....
- ۷۲ ..... ۳-۳-۲-۲- حزب ؛ موتور تغییر سیاسی.....
- ۷۵ ..... ۳-۳-۲-۳- مسأله ملیت ها.....
- ۷۸ ..... ۳-۳-۲-۴- انقلاب در شرق.....
- ۸۵ ..... ۳-۴-۴- فرضیه های کمکی رقبای لنین.....
- ۸۶ ..... ۳-۴-۱- مارکسیسم ارتدوکس.....
- ۸۸ ..... ۳-۴-۲- مارکسیسم تجدیدنظرطلب.....
- ۹۰ ..... ۳-۴-۳- مارکسیست های انقلابی.....
- ۹۲ ..... ۳-۵-۵- استالین، برنامه پژوهشی مارکسیسم و تغییر سیاسی در شرق.....
- ۹۳ ..... ۳-۵-۱- مؤلفه های فرضیه کمکی استالین برای تغییر سیاسی.....
- ۹۳ ..... ۳-۵-۱-۱- سوسیالیسم در یک کشور.....
- ۱۰۰ ..... ۳-۵-۱-۲- جهان شمولی صورت بندی های اجتماعی- اقتصادی پنجگانه.....
- ۱۰۳ ..... ۳-۵-۱-۳- مساله ملیت ها.....
- ۱۰۶ ..... ۳-۵-۲- فرضیه های کمکی رقبای استالین.....
- ۱۰۸ ..... ۳-۵-۲-۱- جنگ های چریکی به مثابه ابزار تغییر سیاسی.....
- ۱۱۴ ..... ۳-۵-۲-۳- مارکسیسم آفریقایی.....
- ۱۱۶ ..... ۳-۵-۲-۴- از مارکسیسم روسی تا پسا مارکسیسم.....
- ۱۲۰ ..... ۳-۶- جمع بندی فصل.....

فصل چهارم ؛ برنامه پژوهشی مارکسیسم ،مارکسیست های ایرانی و احسان طبری

- ۱۲۳ ..... ۴- نسل های مختلف مارکسیست های ایرانی.....

- ۱۲۳ ..... نسل پیشا مارکسیستی ۱-۴
- ۱۲۴ ..... قدیمی ترین سند چیگرایی مدرن ۱-۱-۴
- ۱۲۵ ..... میرزا آقاخان کرمانی ۲-۱-۴
- ۱۲۶ ..... عبدالرحیم طالبوف ۳-۱-۴
- ۱۲۸ ..... نسل اول مارکسیست های ایرانی ۲-۴
- ۱۲۹ ..... سوسیال دموکرات ها ۱-۲-۴
- ۱۳۲ ..... مارکسیسم روسی ۲-۲-۴
- ۱۳۸ ..... آواتیس سلطانزاده ۱-۲-۲-۴
- ۱۴۳ ..... حیدرخان عمواغلی ۲-۲-۲-۴
- ۱۴۶ ..... نسل دوم مارکسیست های ایرانی ۳-۴
- ۱۴۹ ..... تقی ارانی ۱-۳-۴
- ۱۵۴ ..... خلیل ملکی ۲-۳-۴
- ۱۵۵ ..... اسحاق اپریم ۳-۳-۴
- ۱۵۷ ..... چه باید کرد؟ ۱-۳-۳-۴
- ۱۵۹ ..... حزب توده بر سر دو راه ۲-۳-۳-۴
- ۱۶۵ ..... احسان طبری ۴-۴
- ۱۶۵ ..... تولد و تحصیلات ۱-۴-۴
- ۱۶۷ ..... محاکمه و تبعید ۲-۴-۴
- ۱۷۳ ..... محاکمه و مرگ ۳-۴-۴
- ۱۷۳ ..... آثار ۴-۴-۴

۱۷۳	..... آثار اولیه. ۱-۴-۴-۴
۱۷۴	..... آثار دوره تبعید. ۲-۴-۴-۴
۱۷۴	..... آثار دوره بازگشت. ۳-۴-۴-۴
۱۷۵	..... ۵-۴ - طبری از نگاه موافقان و مخالفان.....
۱۷۸	..... ۶-۴- نسل سوم مارکسیست ها.....
۱۷۹	..... ۱-۶-۴- شرایط بین المللی.....
۱۸۰	..... ۲-۶-۴- انسداد سیاسی داخلی.....
۱۸۷	..... ۷-۴- پسا مارکسیست ها.....
۱۸۸	..... ۸-۴- جمع بندی فصل.....

فصل پنجم؛ طبری و چیستی تغییر سیاسی در ایران

۱۹۱	..... ۵- مؤلفه های فرضیه کمکی طبری.....
۱۹۲	..... ۱-۵- مفهوم تئوری عمومی و انطباقی انقلاب.....
۱۹۴	..... ۲-۵- تئوری انطباقی انقلابی و صورت بندی های پنجگانه در ایران.....
۱۹۷	..... ۳-۵- مبانی تغییر سیاسی از نگاه طبری.....
۱۹۷	..... ۱-۳-۵- ماتریالیسم فلسفی.....
۱۹۸	..... ۱-۱-۳-۵- اصالت ماده.....
۱۹۹	..... ۲-۱-۳-۵- قانون ارتباط.....
۱۹۹	..... ۳-۱-۳-۵- قانون تغییر.....
۱۹۹	..... ۴-۱-۳-۵- قانون تضاد.....
۲۰۲	..... ۵-۱-۳-۵- قانون تکامل.....

- ۲۰۵ ..... ۵-۳-۱-۶- جهش انقلابی
- ۲۰۶ ..... ۵-۴- ماتریالیسم تاریخی
- ۲۰۷ ..... ۵-۵- ارزیابی دیدگاه مارکسیست‌های ایرانی درباره مبانی تغییر سیاسی
- ۲۱۰ ..... ۵-۶- چستی تغییر سیاسی در ایران
- ۲۱۰ ..... ۵-۶-۱- انتخاب برنامه پژوهشی مارکسیسم
- ۲۱۰ ..... ۵-۶-۱- تجربه شخصی
- ۲۱۱ ..... ۵-۶-۱-۲- ناکارآمدی برنامه های پژوهشی رقیب
- ۲۱۶ ..... ۵-۶-۲- ترویج برنامه پژوهشی مارکسیسم از طریق ادبیات
- ۲۱۷ ..... ۵-۶-۲-۱- اندرز نامه در خدمت برنامه پژوهشی مارکسیستی
- ۲۱۹ ..... ۵-۶-۲-۲- شغال شاه
- ۲۲۱ ..... ۵-۶-۲-۳- خدایان از بند رسته
- ۲۲۱ ..... ۵-۶-۲-۳-۱- وضعیت ایده آل ماقبل تضاد
- ۲۲۲ ..... ۵-۶-۲-۳-۲- تضاد طبقاتی
- ۲۲۳ ..... ۵-۶-۲-۳-۳- وقوع تغییر انقلابی
- ۲۲۴ ..... ۵-۶-۲-۴- چهره خانه و رانده ستم
- ۲۲۵ ..... ۵-۶-۲-۵- در دوزخ
- ۲۲۶ ..... ۵-۷-۷- تعمیم تفکر دیالکتیکی در ایران
- ۲۲۷ ..... ۵-۷-۱- مولانا
- ۲۲۸ ..... ۵-۷-۲- ملاصدرا
- ۲۲۹ ..... ۵-۸- انکار نقش قهر در تغییر سیاسی

- ۲۳۴ ..... ۹-۵- صورت بندی پنجگانه در تاریخ ایران
- ۲۳۴ ..... ۱-۹-۵- صورت بندی نظام بردگی
- ۲۳۹ ..... ۲-۹-۵- صورت بندی فئودالیسم
- ۲۴۴ ..... ۱-۲-۹-۵- طبری و صورت بندی فئودالیسم
- ۲۵۰ ..... ۱۰-۵- صورت بندی سرمایه داری
- ۲۵۵ ..... ۱-۱۰-۵- آغاز صورت بندی سرمایه داری در ایران
- ۲۵۶ ..... ۱-۱-۱۰-۵- فروپاشی جامعه سنتی
- ۲۵۷ ..... ۲-۱-۱۰-۵- پیدایش صورت بندی سرمایه داری
- ۲۶۳ ..... ۱۱-۵- نمود دینی تضادهای طبقاتی
- ۲۶۴ ..... ۱-۱۱-۵- جنبشهای اجتماعی صورت بندی برده داری
- ۲۶۴ ..... ۱-۱-۱۱-۵- گئومات
- ۲۶۸ ..... ۲-۱-۱۱-۵- مزدک
- ۲۷۲ ..... ۲-۱۱-۵- جنبشهای اجتماعی صورت بندی فئودالیسم در ایران
- ۲۷۴ ..... ۱-۲-۱۱-۵- زنگیان
- ۲۷۵ ..... ۲-۲-۱۱-۵- خرمدینان
- ۲۷۵ ..... ۳-۲-۱۱-۵- زنداقه
- ۲۷۷ ..... ۴-۲-۱۱-۵- جنبش عرفانی دراویش
- ۲۷۹ ..... ۵-۲-۱۱-۵- اسماعیلیان
- ۲۸۰ ..... ۳-۱۱-۵- جنبشهای اجتماعی صورت بندی سرمایه داری
- ۲۸۰ ..... ۱-۳-۱۱-۵- بابیه

۲۸۲ ..... ۵-۱۱-۳-۲- جنبشهای دینی دولتی

۲۸۵ ..... ۵-۱۲- انکار شیوه تولید آسیایی

۲۹۱ ..... ۵-۱۳- جمعبندی فصل

۲۹۳

نتیجه گیری و یافته های پژوهش

منابع و مأخذ

۳۰۴ ..... ۱- فارسی

۳۲۹ ..... ۲- انگلیسی

۳۳۵

چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۰۶.....	جدول ۵-۱: روند پیشرفت معرفت انسانی.....

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان
۲۱.....	شکل ۱-۱: تئوریهای تغییر مورد نظر اپل بام.....
۳۳.....	شکل ۱-۲: طرح تحول پارادایم ها.....
۳۸.....	شکل ۲-۲: اجزای اصلی یک برنامه پژوهشی.....
۴۳.....	شکل ۲-۳: نقش راهنمون در برنامه پژوهشی.....
۲۸۸.....	شکل ۲-۵: مدل صورت بندی های اجتماعی - اقتصادی.....

فصل اول

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱- مقدمه

تحولات سیاسی- اجتماعی ایران را می توان از سویه های مختلفی تحلیل کرد که یکی از آنها بررسی آثار و نظریه کسانی است که تلاش کرده اند رویدادهای به ظاهر پراکنده تحولات مذکور را بر اساس یک چهار چوب نظری تحلیل کنند. متون تئوریک این افراد، پل میان دانشجویان علوم سیاسی بویژه گرایش مسائل ایران با حجم انبوهی از فاکت ها و رویدادهای سیاسی پراکنده است. هنگامی که نظریه های تبیین تحولات سیاسی ایران، از مباحث آکادمیک فراتر رفته و منشا عمل سیاسی قرار می گیرند، اهمیت بیشتری خواهند داشت. اگر این نظریه ها نتوانند منعکس کننده واقعیات باشند، نه تنها به ادراک صحیح تحولات سیاسی ایران منجر نمی شوند بلکه در حوزه عمل سیاسی نیز هزینه های فراوانی را بر جامعه تحمیل خواهند کرد. بدون شک ارزیابی متون گسترده تئوریکی که در زمینه تحلیل مسائل سیاسی- اجتماعی ایران وجود دارد، نیازمند معیارهای دقیق علمی است. در بخش عمده ای از تاریخ معاصر ایران مارکسیست های ایرانی مدعی بودند که نظریه جامعی برای تحلیل تحولات ایران ارائه داده اند. هرچند این نظریه، اختراع خود آنها نبود اما تلاش کردند که آن را با تعدیل هایی، متناسب با بررسی تحولات ایران نمایند. در میان طیف گسترده مارکسیست های ایرانی، برخی ها در باره تبیین تئوریک مسائل ایران اهتمام بیشتری داشتند. ارزیابی آثار آنها، نه تنها مهم است بلکه برای شناخت تحولات سیاسی ایران ضروری است.